

EL CONCEPTE CATALÀ DE LA POBRESA LEGAL

per

JOAN OLLER i RABASSA

El fet d'ésser pobre en el concepte legal pot enfocar-se des de dos angles diferents: un d'ells materialista o numèric, ço és, pel costat de les rendes, jornals, sous o ingressos del subjecte, i l'altre — que prové dels Drets romà i canònic — és més humà, puix que contempla l'*ops* de la persona. La pobresa és *inopia*; el pobre, *inops*, i el mot *ops* no sols té relació directa amb la situació econòmica de la persona, sinó també en allò que pot, és a dir, en allò que té i en allò que pot fer. Així, doncs, ens trobem davant una falta de possibilitats, de força, d'actuació voluntària. Per això, pobre legal ho serà aquell qui no podrà actuar voluntàriament, l'*inoperant*, o sia la persona impedida de fer allò que generalment fan els altres dins llur estament. Aquest és el criteri de la nova Compilació en definir la pobresa de la vídua com la manca d'allò que és indispensable per a la seva *congrua sustentació*.

Amb això ben present, no ens costarà gaire de saber quan una vídua és pobra, ni tampoc quan un litigant té dret que hom l'hi declari.

És d'equitat i de justícia d'equilibrar aquell qui no pot pagar-se les despeses d'un procediment judicial amb aquell qui pot fer-ho folgadoament i baldera. Però això no és tan fàcil com sembla, perquè està exposat a grans abusos i injustícies, més que mai si la declaració ha de recaure a favor del demandant. I a mi sempre m'ha semblat que el perill prové en una gran part de veure, en la declaració de pobresa per a litigar, una problema de dret adjectiu o de procediment, quan, de fet, és substantiu, perquè implica una declaració.

La llei d'Enjudiciament Civil de caràcter general a Espanya resol el cas per mitjà d'un incident que veu i falla el mateix jutge que entén de l'afer

principal. En altres llocs o països la declaració de pobresa no la fa el jutge de l'afer principal, sinó un altre, o una comissió, o un tribunal especial integrat per un funcionari judicial i per altres elements que poden estar assabentats de les possibilitats econòmiques del demandant. Però potser no és en aquestes garanties processals on trobarem l'encert d'una justa declaració de pobresa, sinó en la substantivitat del cas d'ésser o no ésser pobre per a litigar.

Una anècdota m'ajudarà a explicar-me, perquè els fets, per ells mateixos, són pragmàtiques irrefutables.

Un amic meu, persona benestant, que viu en un bon barri barceloní, va queixar-se al seu carboner perquè sempre li enviava la factura amb el rebut signat: "Home de Déu", va dir-li, "¿que no veieu que si aquest paper se m'entafora per les butxaques i jo em moro, vós ja haureu cobrat?". El carboner somrigué i contestà que ja sabia a qui ho feia. I tot seguit, amb un cop de braç, va assenyalar-li el rengle de cases que tenien enfront i li digué que a cap ni un dels veïns de tots aquells pisos, no els faria un quilo de carbó. Les cases que signava el carboner eren bones, no pas velles, ben segur que ocupades, però, pels mateixos veïns de trenta anys ha, els quals, per circumstàncies de tipus general, a desgrat que exteriorment no ho semblin, han de viure reduint-se fins a l'extrem que el carboner del barri no els fia ni un quilo de carbó. I cada dia més, perquè les rendes no els arriben, si abans vivien bé, avui no poden ni cobrir-se les necessitats indispensables en l'estament social a què pertanyen: són pobres!

Ho repeteixo, són pobres, perquè és més pobre aquell que s'ha de treure del menjar un abric o unes sabates, encara que visqui en un bon pis on ha viscut sempre i que avui li resulta més econòmic que un altre, que no pas aquell qui porta unes espadenyes o un sabatots, un abrigall qualsevol, però va ben pascut, fa fontades els dies de festa i viu en un pis modest, en un barri apartat, i ningú no li sap ni li sospita el bossot amagat que té. No em costaria gaire, amb altres anècdotes, de demostrar la veritat de les precedents paraules meves, ço és, que en barris pobres i humils, sense signes exteriors de riquesa de pisos ni servei, hi viuen persones adinerades, per no dir milionàries. N'hi trobaríem moltes que poden pagar-se abastament les despeses d'un plet, i que són legalment pobres perquè no se'ls saben jornals ni sous superiors al doble o el triple jornal d'un bracer, comparet o terrelló, del lloc; ni hom els coneix rendes o productes de conreus o de cries d'aquell mateix import, ni indústria, ni comerç, ni

paguen contribució, ni frueixen de signes exteriors de riquesa legals; però, en canvi, dintre llur estament viuen ben allarats i ben pascuts, no s'estan de res, ni s'han d'imposar cap privació: aquests són ric.

En el nostre Dret català la pobresa legal era examinada des d'aquest angle, des d'aquest punt d'observació. Per això Lluís de Peguera — i això ho reporta F. Maspons i Anglasell — definia la pobresa legal així com segueix: "*qui honorifice non potest vivere juxta qualitatem suae persone*".

Examinant el problema a la llum d'aquestes paraules de Peguera, que resumeixen el criteri dels nostres juriconsults i de la nostra Reial Audiència, tot el sistema, tot el mecanisme jurídic d'avui per a declarar la pobresa, resta transformat de cap a peus. Ja no podria donar-se el cas en què s'és trobat qui aquestes ratlles escriu, que per la diferència d'una pesseta diària es va guanyar una pobresa, com a l'inrevés, podria haver-se perdut. El materialisme d'una declaració de dret, filla d'una addició i d'una resta, s'evapora per donar pas a un concepte més humà i més just. I que no se'm digui que volem reviure antigalles, perquè el dret és una cosa viva que reviu per ell mateix adaptant-se i modificant-se segons les necessitats, les conveniències i les orientacions dels temps.

I aquest criteri de les possibilitats d'una persona dins l'estament a què pertany per a declarar-la legalment pobra estava tan arrelat en el nostre món jurídic, que l'il·lustre juriconsult senyor Maspons i Anglasell té registrat que: "en les Corts de Montsó de 1512, presidides per Germana, segona muller i lloctinent del seu marit, el rei Ferran II, fou votada una llei (Constitucions de Catalunya, vol. I, llibre III, tít. XXVIII) que ordenà que la condició de pobre no fos reconeguda segons la condició de la persona, sinó segons els béns que posseixi", és a dir, una llei inspirada en el criteri materialista. Però, a desgrat de la llei esmentada, tant els juriconsults com la Reial Audiència seguien aplicant el criteri contrari, com hom pot veure en el gran nombre de sentències dictades amb posterioritat a la dita llei, que no l'esmenten ni l'observen.

És més, encara; els nostres juriconsults i la nostra Audiència tenien de la pobresa legal un concepte tan humà, un criteri tan ajustat a les exigències de la vida segons l'estament de la persona, que hom dictava sentències com la de l'11 de febrer de 1549 (trenta-set anys després de la llei abans esmentada), en la qual hom reconeix la pobresa d'un subjecte i es declara "que si el demandat era condemnat a restituir, no tindria de què viure segons la seva condició de mercader".